

Prądnik. Prace Muz. Szafera	33	095–104	2023
-----------------------------	----	---------	------

GRZEGORZ CZAJKA¹, MARCIN SZELIGA²,
MAŁGORZATA KOT³

^{1,3}Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa,
e-mail: ¹g.czajka@uw.edu.pl, ³m.kot@uw.edu.pl

²Instytut Archeologii, Uniwersytet Maria Curie-Skłodowskiej w Lublinie,
Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4, 20-031, Lublin
e-mail: marcin.szeliga@mail.umcs.pl

NIE TYLKO GARNCARZ. ZABYTKI PRADZIEJOWE ZE SCHRONISKA GARNCARSKIEGO W DOLINIE SĄSPOWSKIEJ

Not only the potter. Prehistoric artefacts from Garncarskie Rockshelter in Sąspów Valley

Abstract. The paper presents artefacts found in 1962 during archaeological fieldwork conducted in Garncarskie Rockshelter, located in Sąspów Valley in Ojców National Park. Besides rich traces of a 19th century pottery workshop identified directly inside the rockshelter, a small assemblage of prehistoric artefacts was found. The results of ceramological studies indicate that the pottery can be widely attributed to the Lusatian-Pomeranian cycle dated to Late Bronze and Early Iron Ages.

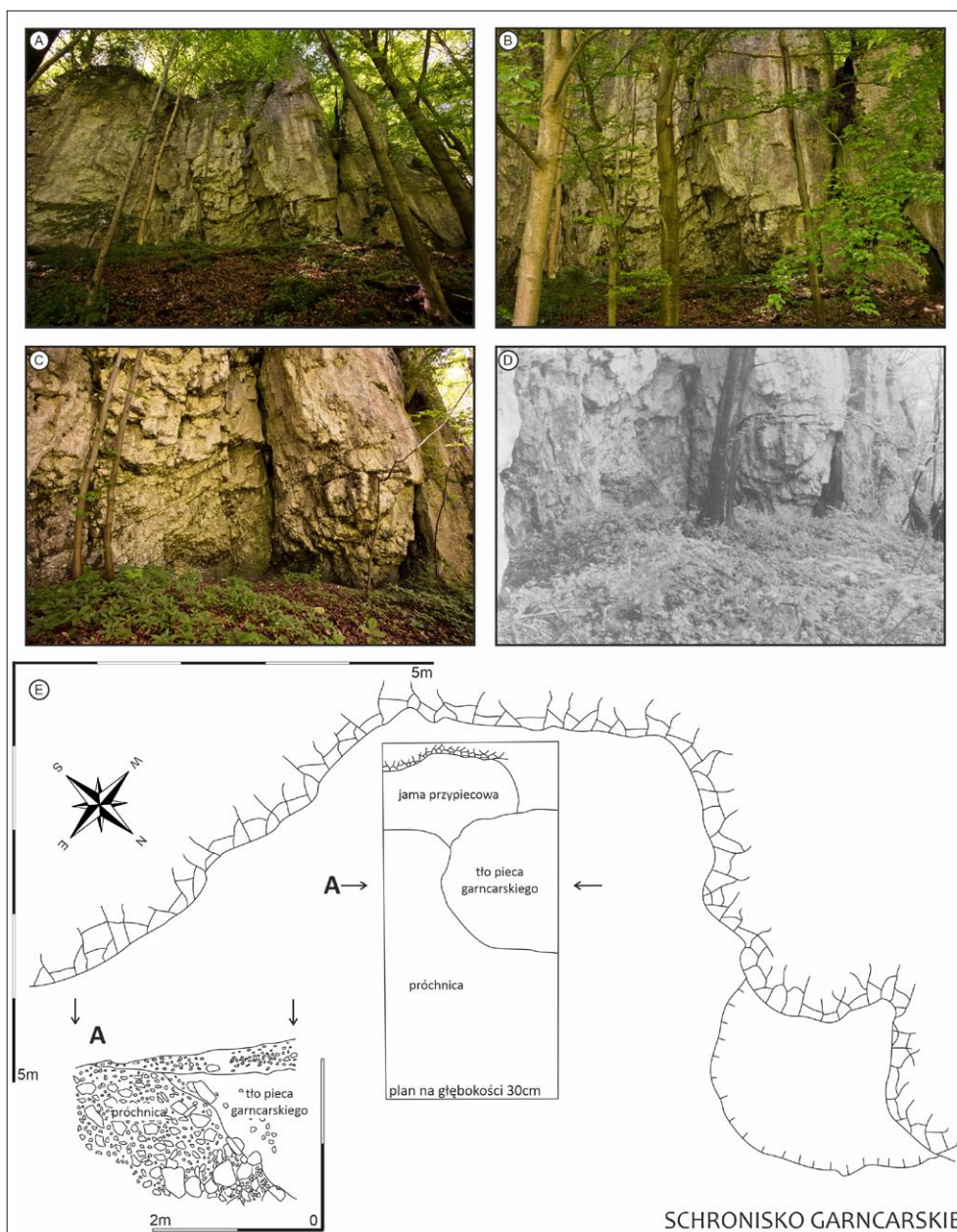
Key words: cave archaeology, Early Iron age, Lusatian-Pomeranian cycle, ceramic studies

WSTĘP

Celem niniejszego artykułu jest opis pradziejowego materiału zabytkowego odkrytego podczas badań wykopaliskowych prowadzonych w 1962 roku w Schronisku Garncarskim w Dolinie Sąspowskiej, położonym nieopodal Ojcowia. Mimo swojej małej liczebności materiał ten rzuca światło na wykorzystanie w pradziejach stanowisk jaskiniowych nisko ulokowanych nad dnem dolin rzecznych.

OPIS STANOWISKA I HISTORIA BADAŃ

Schronisko Garncarskie położone jest po prawej stronie Doliny Sąspowskiej w jej dolnym biegu, u podnóża grupy skał Garncarskich, kilkadziesiąt metrów na południe od wylotu Wąwozu Jamki. Schronisko leży 5 metrów nad obecnym dnem doliny rzeki Sąspówki. Ma ono formę niewielkiej, ale wysokiej, suchej i jasnej niszy o szerokości 6 metrów i głębokości około 4 metrów. Stanowisko (ryc. 1) ma ekspozycję północno-wschodnią (Gradziński i in., 1996; 51).

W czerwcu 1962 roku Waldemar Chmielewski i Teresa Madeyska przeprowadzili na stanowisku badania wykopaliskowe (Chmielewski, 1988; 11, 13; Madeyska, 1988; 162). Prace realizowane były w ramach szeroko zakrojonego projektu rozpoznania osadnictwa w obrębie Doliny Saspowskiej. Badania obejmowały stanowiska jaskiniowe położone na różnej wysokości nad dnem doliny. Ich celem było zrozumienie schematu układu osadów jaskiniowych i chronologii osadnictwa na poszczególnych stanowiskach w zależności od ich wysokości względem dna doliny. Badania w Schronisku Garncarskim, razem z pracami w położonym po drugiej stronie doliny Schronisku „Przy Łące”, miały na celu rozpoznanie osadnictwa i układu warstw w najniższej położonych stanowiskach jaskiniowych. Równolegle w tym samym sezonie wykopaliskowym prowadzone były badania w Jaskini Koziarni (maj 1962) i Jaskini Nietoperzowej (czerwiec i lipiec 1962).

Wykop umieszczony w centralnej części stanowiska miał wymiary $4 \times 2-2,5$ m (ryc. 1). Z dokumentacji polowej dysponujemy obecnie jedynie planem stanowiska z zaznaczonym zarysem badanego obszaru, planem wykopu na głębokości 30 cm i przekrojem poprzecznym wykonanym mniej więcej w połowie jego długości. Przerisy tych rysunków umieszczono na ryc. 1: E. Nie zachował się ani inwentarz zabytków, ani dziennik z badań wykopaliskowych.

W wykopie nie odkryto śladów warstw innych niż próchnica holoceniowa, która miała miąższość do 2 m i zalegała bezpośrednio na skale wapiennej. W obrębie eksplorowanych warstw natrafiono na 33 duże fragmenty szklawionej ceramiki XIX-wiecznej. Około 15–20 cm pod powierzchnią na planie zaczął się rysować zarys pieca garncarskiego z zachowaną jamą przypieczową. W obrębie jamy pieca, poza polepą, znaleziono fragmenty ceramiki nowożytniej (Madeyska, 1988; 162), która została poddana analizom technologicznym (Wojenka & Kot, 2019). Badaniom tym towarzyszyła analiza etnoarcheologiczna pozostałości pieca. Pozwoliła ona na określenie jego pierwotnej konstrukcji, a analiza przestrzenna rzuciła światło na specyfikę ergonomii ulokowania warsztatu garncarskiego w schronisku skalnym.

Poza ceramiką nowożytną w trakcie wykopalisk odkryto także 30 fragmentów ceramiki pradziejowej, 1 fragment ceramiki średniowiecznej (ułamek silnie zniszczonego brzuśca bez cech dystyngtywnych) oraz 3 zabytki krzemienne. Jako że materiały te nie były dotychczas publikowane, a w publikacji dotyczącej zabytków XIX-wiecznych zostały jedynie wzmiankowane (Wojenka & Kot, 2019; 88), niniejszy tekst będzie stanowił ich pełen opis, tak aby uzupełnić mapę osadnictwa pradziejowego Doliny Saspowskiej i pokazać zakres chronologiczny użytkowania stanowisk jaskiniowych położonych najniżej w dolinie.

Ryc. 1. A–C – Schronisko Garncarskie – widok współczesny (zdjęcia M. Bogacki); D – Schronisko Garncarskie – zdjęcie archiwalne (archiwum Wydziału Archeologii UW); E – Plan wykopu archeologicznego z 1962 roku w Schronisku Garncarskim z planem wykopu na głębokości 30 cm oraz przekrój pieca garncarskiego w jego środkowej części. Rysunki stanowią przerys dokumentacji rysunkowej wykonanej przez T. Madeyską. Zdjęcia archiwalne i dokumentacja polowa z Archiwum Katedry Epoki Kamienia Uniwersytetu Warszawskiego

Fig. 1. A–C – Garncarskie Rockshelter, present-day view (photo by M. Bogacki); D – Garncarskie Rockshelter, archive view (archive of the Faculty of Archaeology of the University of Warsaw); E – Plan of the archaeological trenches opened in 1962 in Garncarskie Rockshelter together with a plan of the trench at a depth of 30 cm and a section of the pottery kiln in its middle part. The drawings are based on fieldwork drawings prepared by T. Madeyska. Archive pictures and drawings from the Archives of the Stone Age Department, University of Warsaw

CERAMIKA PRADZIEJOWA

Fragmenty naczyń ceramicznych, odnalezione na terenie Schroniska Garncarskiego, pochodzą z 8 naczyń. Charakteryzują się one silną fragmentacją. Większość fragmentów mieści się w przedziale 2–9 cm². Pojedyncze fragmenty zawierają się w przedziale 9–12 cm². Żaden z nich nie nosi śladów wtórnego przepalenia.

Najliczniejszy zbiór ceramiki (18 fragmentów) reprezentuje niewielką wagę o łagodnym załomie brzuśca, usytuowanym prawdopodobnie w połowie wysokości naczynia (ryc. 2: 4), obustronnie gładzonej i wyblyszczzonej powierzchni. Gлина została schudzona gęstą domieszką szamotu barwy szarej oraz droбноziarnistego piasku. Wypał nastąpił w atmosferze redukcyjnej. Pod koniec wypału celowo dopuszczono tlen do środowiska wypału w celu nadania mu jasnopomarańczowej barwy.

Sześć fragmentów ceramiki pochodzi z naczynia o nieokreślonej formie (ryc. 2: 3), o powierzchni obustronnie starannie gładzonej. Masa ceramiczna została schudzona dużą ilością tłuczni ceramicznego. Wypał nastąpił w atmosferze analogicznej, jak w przypadku wazy (ryc. 2: 4).

Pojedynczy fragment wylewu pochodzi prawdopodobnie z niewielkiej misy profilowanej (ryc. 2: 2). Zewnętrzna strona naczynia cechuje się silnym wyblyszczaniem przy użyciu twardego gładzika, którego liczne ślady widoczne są na powierzchni. Masa ceramiczna została schudzona dużą ilością tłuczni ceramicznego oraz niewielką ilością droбноziarnistego piasku. Wypał nastąpił w atmosferze redukcyjnej.

Kolejny fragment wylewu (ryc. 2: 1) pochodzi z naczynia o nieokreślonej formie. Nieznaczne wybrzuszenie powierzchni zewnętrznej pod wylewem sugeruje, iż naczynie to było wyposażone w uszko. Masa ceramiczna cechuje się gęstą domieszką droбноziarnistego piasku i rzadką domieszką droбно- i średnioziarnistego szamotu barwy szarej. Wypał nastąpił w atmosferze redukcyjnej.

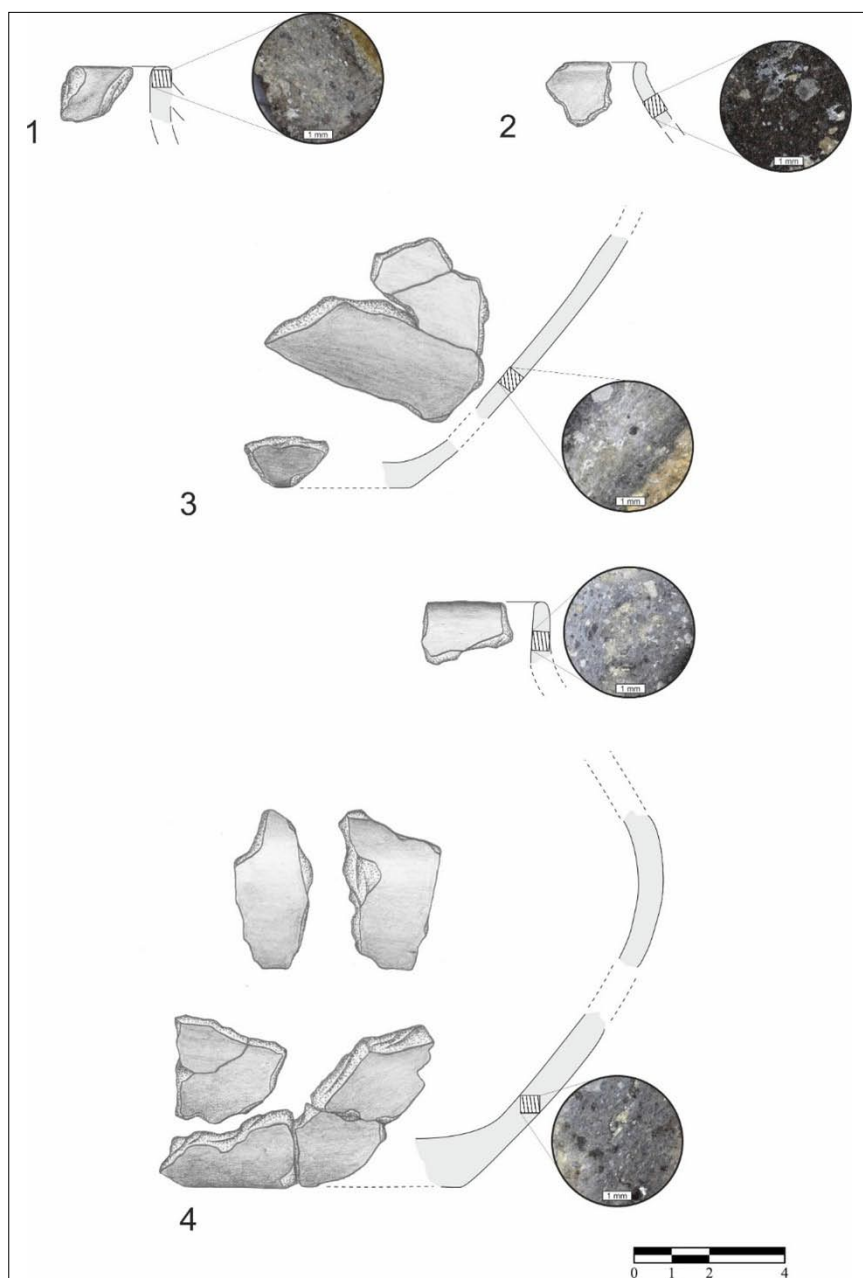
Do zbioru zabytków pochodzących ze Schroniska Garncarskiego zaliczają się również cztery fragmenty brzuśców, pozbawionych cech dystynktywnych, pochodzące z czterech bliżej nieokreślonych naczyń. Masa ceramiczna, z której wykonano dwa z nich została schudzona gęstą domieszką droбноziarnistego piasku z nielicznym dodatkiem szamotu, natomiast pozostałe dwa fragmenty posiadają gęstą domieszkę droбно- i średnioziarnistego tłuczni ceramicznego.

ZABYTKI KRZEMIENNE

Z badań wykopaliskowych pochodzą trzy zabytki krzemienne, reprezentowane przez:

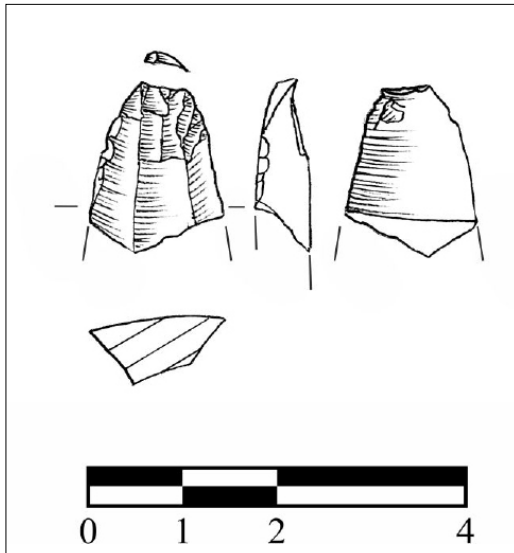
- a/ fragment odłupka o częściowo korowej powierzchni dorsalnej;
- b/ negatywowy odłupek o lekko zeolizowanej powierzchni wentralnej z nieintencjonalnym wyszczerbieniem lewej krawędzi;
- c/ proksymalny fragment wióra negatywowego o intensywnie prawcowanej krawędzi piętki (ryc. 3).

Wszystkie okazy wykonane są z krzemienia jurajskiego podkrakowskiego.

Ryc. 2. Zabytki ceramiczne znalezione w Schronisku Garncarskim oraz zdjęcia mikroskopowe przełomów naczyń (rysunki i zdjęcia G. Czajka)

Fig. 2. Ceramic artefacts found in Garncarskie Rockshelter and microscopic images of vessel fabric (drawings and images by G. Czajka)

Ryc. 3. Proksymalny fragment wióra krzemieniego znalezione w Schronisku Garncarskim (rysunek M. Szeliga)

Ryc. 3. Proximal part of a flint blade found in Garncarskie Rockshelter (drawn by M. Szeliga)

w jednym horyzoncie czasowym. Zastosowanie domieszki szamotu jest cechą charakterystyczną naczyń kultury pomorskiej z terenów Małopolski (Dzięgielewski, 2015; 83). Technologia wykonania ceramiki wskazuje zatem, iż zabytki te należy wiązać z tzw. cyklem łużycko-pomorskim. Zabytki wykonane przy użyciu tej technologii zarejestrowano na licznych stanowiskach z obszaru podkrakowskiego, m.in. w Ławach (Grygiel & Orzechowski, 2015; 176), Podłężu, st. 17 (Dzięgielewski i in., 2011 331), Kokotowie, st. 19 (Matoga, 2015), jak również na położonej najbliższej w stosunku do Schroniska Garncarskiego osadzie w Ojcowie (Wojenka & Dzięgielewski, 2016; 237). Wśród materiałów z Ojcowia natrafiono zarówno na ceramikę charakterystyczną dla późnych faz kultury łużyckiej, jak i ceramikę kultury pomorskiej. Ponadto zabytki związane z kulturą łużycką (głównie z grupą górnośląsko-małopolską) licznie występują na innych stanowiskach jaskiniowych (ryc. 4) znajdujących się na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego (Kot i in., 2021). Mniej licznie występują w nich materiały kultury pomorskiej. Zabytki tej kultury znane są m.in. z Jaskini Ciemnej i Jaskini Nietoperzowej (Jędrzyk, 2016; 48).

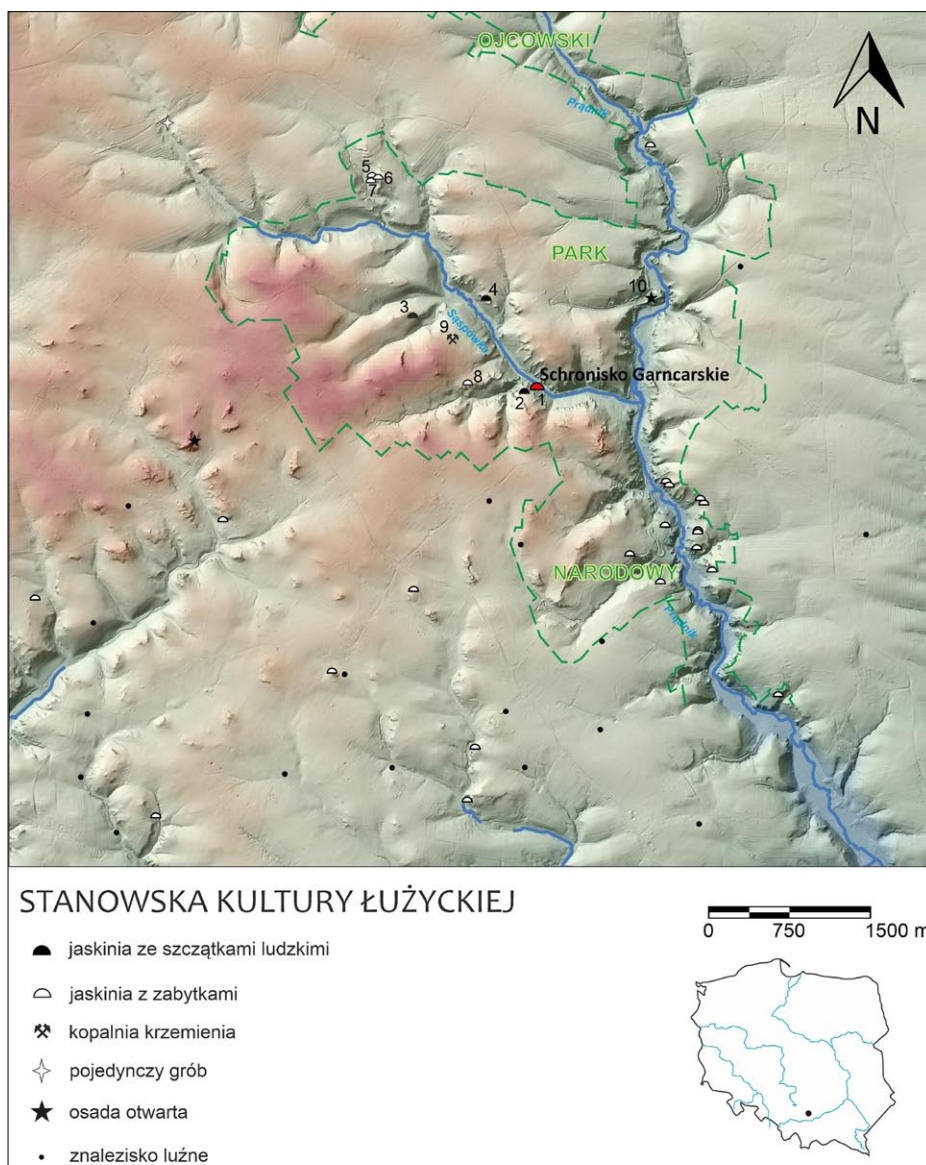
Pomimo zbieżności pod względem technologicznym analizowanych materiałów z zabytkami kultury pomorskiej oraz podobieństwem jednego z naczyń ze Schroniska Garncarskiego do materiałów z Ław (Grygiel & Orzechowski, 2015, Tabl. III: 2, Tabl. IV: 3), brak fragmentów o cechach dystyngtywnych nie pozwala na jednoznaczne określenie atrybucji kulturowej badanego zbioru. Konkludując, analizowany zespół ceramiki pradziejowej ze Schroniska Garncarskiego należy wiązać szeroko z cyklem łużycko-pomorskim i rozpatrywać najprawdopodobniej w ramach wczesnej epoki żelaza. Taka atrybucja

Interpretacja znalezisk

Silna fragmentacja ceramiki oraz brak cech dystyngtywnych analizowanych zabytków uniemożliwia ich dokładną atrybucję chronologiczno-typologiczną. Analiza porównawcza możliwa była jedynie w przypadku wazy (ryc. 2: 4). Naczynie to znajduje dość dobre analogie w materiałach kultury pomorskiej. Analogiczne zabytki pochodzą m.in. ze stanowiska Ławy¹ (Grygiel & Orzechowski, 2015, Tabl. III: 2, Tabl. IV: 3). Stan zachowania tego naczynia nie pozwala jednakże na jednoznaczne przypisanie go do kultury pomorskiej.

Masa ceramiczna sześciu, spośród ośmiu odkrytych na tym stanowisku naczyń, została schudzona przy użyciu głównie tłuczni ceramicznego, natomiast dwa poprzez dodanie do masy ceramicznej piasku drobnoziarnistego i niewielkiej ilości szamotu. Spójność technologiczna pozwala przypuszczać, iż wszystkie zabytki można rozpatrywać

¹ Stanowisko nie posiada nadanego numeru.

Ryc. 4. Lokalizacja Schroniska Garncarskiego na tle wszystkich stanowisk kultury łużyckiej w okolicy Doliny Sąpsowskiej. Numery odpowiadają stanowiskom wzmiankowanym w tekście 1. Schronisko Garncarskie; 2. Jaskinia Zbójcecka; 3. Jaskinia Ciasna; 4. Schronisko Bramka; 5. Schronisko nad Jaskinią Niedostępna; 6. Jaskinia Tunel Wielki; 7. Schronisko pod Tunelem; 8. Schronisko Dziurawiec Malesowy; 9. Kopalnia Dąbrówka-I; 10. Ojców, st. 34 (Wojenka & Dziegielewski, 2016)

Fig. 4. Location of Garncarskie Rockshelter against all other Lusatian culture sites in the vicinity of Sępolska Valley. The numbers refer to the sites mentioned in the main text. 1. Garncarskie Rockshelter; 2. Zbójcecka Cave; 3. Ciasna Cave; 4. Bramka Rockshelter; 5. Rockshelter above Niedostępna Cave; 6. Tunel Wielki Cave; 7. Rockshelter under Tunel Wielki; 8. Dziurawiec Malesowy Rockshelter; 9. Dąbrówka-I flint mine; 10. Ojców, site 34 (Wojenka & Dziegielewski, 2016)

kulturowa stoi w sprzeczności ze wzmianką dotyczącą analizowanego zbioru autorstwa M. Wojenki i M. Kot (2019), którzy łączyli ten zespół z neolitem. Cechy technologiczne ceramiki nie pozwalają jednak zgodzić się z wcześniejszą atrybucją.

Niewielka liczebność zabytków krzemiennych oraz brak diagnostycznych wytworów uniemożliwia dokonanie ich jednoznacznej klasyfikacji chronologiczno-kulturowej. Parametry morfologiczno-metryczne wióra (ryc. 3) odpowiadają dość dobrze własnościom półsurowca wiórowego typowego dla wytwórczości wczesnoneolitycznej (por. np. Dzieduszycka-Machnikowa & Lech, 1976). Niewielkie rozmiary liniowej piętki oraz ślady intensywnego prawcowania krawędzi, pozwalają dość jednoznacznie wykluczyć związek omawianego okazu z kręgiem łużycko-pomorskim, wskazując pośrednio na istnienie starszego (wczesnoneolitycznego?) horyzontu użytkowania schroniska. Niestety, jednostkowy charakter znaleziska uniemożliwia zarówno jednoznaczną identyfikację jego pozycji chronologicznej, jak również określenie atrybucji kulturowej.

Ślady użytkowania jaskiń przez ludność cyklu łużycko-pomorskiego nie są rzadkie. Z samej Doliny Sąpowskiej znamy przynajmniej siedem innych stanowisk tego typu. Warto jednak zwrócić uwagę, iż trzy z nich pełniły wówczas funkcje sepulkralne. Zarówno w Schronisku Bramka, jak i położonej niespełna 100 m od Schroniska Garncarskiego Jaskini Zbójeckiej, odkryto szczątki ludzkie datowane na wzmiankowany okres (Kot i in., 2021) lub materiał ceramiczny (Jaskinia Ciasna) wskazujący na symboliczne lub sepulkralne wykorzystanie danego stanowiska (Czajka, 2019).

Materiał zabytkowy, wskazujący na wykorzystanie jaskiń jako krótkotrwałych obozowisk, pochodzi natomiast ze znajdującego się w Wąwozie Jamki schroniska Dziurawiec Malesowy (Gryczewska i in., 2021) oraz ze zgrupowania trzech stanowisk w obrębie Skał Szlachcicówych w Wąwozie Koziarni: Jaskini Tunel Wielki, Schroniska nad Jaskinią Niedostępną oraz Schroniska pod Tunelem (Kot i in., 2020; Mościbrodzka, 1971). O użytkowej funkcji tych stanowisk świadczą fragmenty placków glinianych, ceramiki kuchennej oraz brązowych grotów strzał (Kot i in., 2020; Wojenka i in., 2017). Ponadto w odległości niespełna 700 m od Schroniska Garncarskiego, na prawym brzegu Doliny Sąpowskiej, bezpośrednio na skraju wysoczyzny odkryto ślady kopalni krzemienia (Dąbrówka-I), której jedną z faz użytkowania również można wiązać z cyklem łużycko-pomorskim (Jakubczak i in., 2022).

W tym miejscu warto zwrócić uwagę, iż wszystkie stanowiska w Dolinie Sąpowskiej ze śladami aktywności ludności cyklu łużycko-pomorskiego, zarówno te użytkowane dla celów sepulkralnych, jak i jako obozowiska, położone są wysoko nad dnem doliny (między 28 a 60 m) (Gradziński i in., 2020). Społeczności cyklu łużycko-pomorskiego użytkowały w większości jaskinie położone ponad 15 m powyżej den dolin rzecznych. Jedynie nieliczne stanowiska jaskiniowe ze śladami użytkowania w późnej epoce brązu i wczesnej epoce żelaza znajdują się bezpośrednio przy dnie doliny. Są to m.in. Jaskinia na Wrzosach Południowa, Schronisko Dolne Zachodnie w Górze Koronnej, Jaskinia pod Kochanką, Schronisko nad Jabłońskim, czy Jaskinia Łabajowa.

PIŚMIENICTWO

- Chmielewski, W. (1988). Ogólna charakterystyka jaskiń Doliny Saspowskiej pod względem występowania w nich źródeł archeologicznych. W: W., Chmielewski (red.) *Jaskinie Doliny Saspowskiej. Tło przyrodnicze osadnictwa pradziejowego*, (s. 5–17). Warszawa.
- Czajka, G. (2019). *Źródła archeologiczne z holocenijskich nawarstwień sedymentu Jaskini Ciasnej z badań w latach 1969–70 i 2018*. Praca licencjacka. Uniwersytet Warszawski.
- Dzieduszycka-Machnikowa, A. & Lech, J. (1976). *Neolityczne zespoły pracowniane z kopalni krzemienia w Saspowie*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Dzięgielewski, K. (2015). Południowa rubież kultury pomorskiej i trajektorie łuzyccko-pomorskiej transformacji kulturowej w świetle badań w okolicach Krakowa. W: J., Chochorowski (red.), *Via Archaeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce: Od epoki brązu do czasów nowożytnych. Wybrane odkrycia i znaleziska*, (s. 81–114). Kraków: Krakowski Zespół do Badań Autostrad.
- Dzięgielewski, K., Szczerba, R. & Chudzińska, B. (2011). Osadnictwo z wczesnej epoki brązu, okresu halsztackiego i starszego okresu przedrzymskiego oraz ślady działalności człowieka w czasach średniowiecznych i nowożytnych na stanowisku 17 w Podłężu, pow. wielicki. W: S., Kadrow (red.), *Raport 2000–2006*, (s. 315–348). Warszawa.
- Gradziński, M., Michalska, B., Wawryka, M. & Bisek, K. (1996). *Jaskinie Ojcowskiego Parku Narodowego. Chełmowa Góra*. Ojców: Ojcowski Park Narodowy.
- Gradziński, M., Wawryka-Drohobycki, M., Michalska-Kasperkiewicz, B., Bisek, K., Szelerewicz, M., Partyka, J., Amirowicz, A., Baran, J., Baryła, J. & Górny, A. (2020). *Jaskinie dorzecza Prądnika*. Ojców: Ojcowski Park Narodowy.
- Gryczewska, N., Szeliga, M., Wojenka, M., Szymczak, K. & Kot, M., (2021). Jeszcze raz o badaniach archeologicznych w Dziurawcu Malesowym. *Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera*, 31, 65–70.
- Grygiel, M. & Orzechowski, M. (2015). Zabytki z grobu (?) kultury pomorskiej z miejscowości Ławy, pow. Kazmierza Wielka, woj. świętokrzyskie. *Materiały Archeologiczne*, LX, 169–194.
- Jakubczak, M., Budziszewski, J., Leloch, M., Gryczewska, N., Szeliga, M. & Kot, M. (2022). Mining field „Dąbrówka-I”. Neolithic Jurassic flint mine with vestigially preserved mine relief: Neolithic Jurassic flint mine with vestigially preserved mine relief. *Sprawozdania Archeologiczne*, 74/1, 345–372
- Jędrysik, J. (2016). *Osadnictwo na Wyżynie Olkuskiej w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza*. Praca magisterska. Uniwersytet Jagielloński.
- Kot, M., Czajka, G., Jaskulska, E., Szeliga, M., Kontny, B., Marciszak, A., Mazur, M. & Wojenka, M. (2021). Exceptional sepulchral use of caves in Lusatian culture: new evidence from the Saspówka Valley in the Polish Jura. *Archeologiczne Rozhledy*, LXXIII, 200–227.
- Kot, M., Wojenka, M., Czajka, G., Kontny, B. & Gryczewska, N. (2020). Post-Neolithic human occupation in Tunel Wielki Cave (southern Poland). *Folia Quaternaria*, 88, 17–39.
- Madeyska, T. (1988). Osady jaskiń i schronisk Doliny Saspowskiej. W: W., Chmielewski (red.) *Jaskinie Doliny Saspowskiej. Tło przyrodnicze osadnictwa pradziejowego*, (s. 77–173). Warszawa: Prace Instytutu Archeologii UW (Uniwersytet Warszawski).

- Matoga, A. (2015). Cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza w Kokotowie (stanowisko 19), gm. Wieliczka. W: J., Chochorowski (red.), *Via Archaeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce*. Kraków: Krakowski Zespół do Badań Autostrad.
- Mościbrodzka, J. (1971). *Zasiedlenie jaskiń wąwozu Koziarni w Sąspowie, w górnym plejstocenie*. Praca magisterska w archiwum Wydziału Archeologii UW.
- Wojenka, M. & Dziegielewska, K. (2016). Pozostałości osady z wczesnej epoki żelaza i XIX-wiecznych początków uzdrowiska: wyniki nadzoru archeologicznego na terenie dawnego Parku Zdrojowego w Ojcowie. *Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera*, 26, 225–240.
- Wojenka, M. & Kot, M. (2019). Ergonomics as a Tool for Fire Structures Reconstruction. Case Study of a Kiln Located in the Garncarskie Rock Shelter in Polish Jura Chain. W: D., Gheorghiu (red.) *Architectures of Fire. Processes, Space and Agency in Pyrotechnologies*, (s. 81–95). Oxford: Wyd. Archaeopress.
- Wojenka, M., Krajcarz, M., T., Szczepanek, A. & Wilczyński, J. (2017). Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w Jaskini Tunel Wielki w Wąwozie Koziarni w 2016 roku. *Prądnik: Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera*, 27, 147–168.

SUMMARY

The paper presents artefacts found in 1962 during archaeological fieldwork conducted in Garncarskie Rockshelter in Sąspów Valley in Ojców National Park. The site is located only 5 m above the bottom of the Sąspówka River and offers an opportunity to study the use of cave sites located low in river valleys. Besides the rich traces of a 19th-century pottery workshop directly inside the rockshelter, a small assemblage of 30 prehistoric pottery pieces, one piece of Medieval pottery and three flint artefacts have been identified. The flint artefacts are not distinctive, the only identifiable artefact being the proximal part of a blade with intensive trimming of the striking platform indicating its Early Neolithic chronology. The results of ceramological studies indicate that the pottery comes from nine different vessels which all represent similar technological traits including the use of chamotte as a temper. The pieces are typologically or stylistically non-distinctive, although in terms of technological features they find good analogies in the Late Bronze and Early Iron Age and more specifically in the local Lusatian-Pomeranian cycle. Technologically analogical ceramics have been found in, e.g., the nearby settlement at Ojców site 34 and in other settlement sites in southern Poland such as Ławy, Podłęże site 17, and Kokotów site 19. Traces of Late Bronze Age and Early Iron Age human activity in Sąspów Valley have so far been identified in six cave sites, although they are concentrated in caves located high in the valley (above 28 m from the valley bottom), and at least three of them show traces of sepulchral (Bramka Rockshelter, Zbójecka Cave) or symbolic use (Ciasna Cave). Caves located low in the valley were relatively rarely used in this timespan. Such traces come from the nearby valleys, e.g. from Łabajowa Cave, Dolne Rockshelter in Koronna Mountain, or Pod Kochanką Cave.